

TAUSTINFO

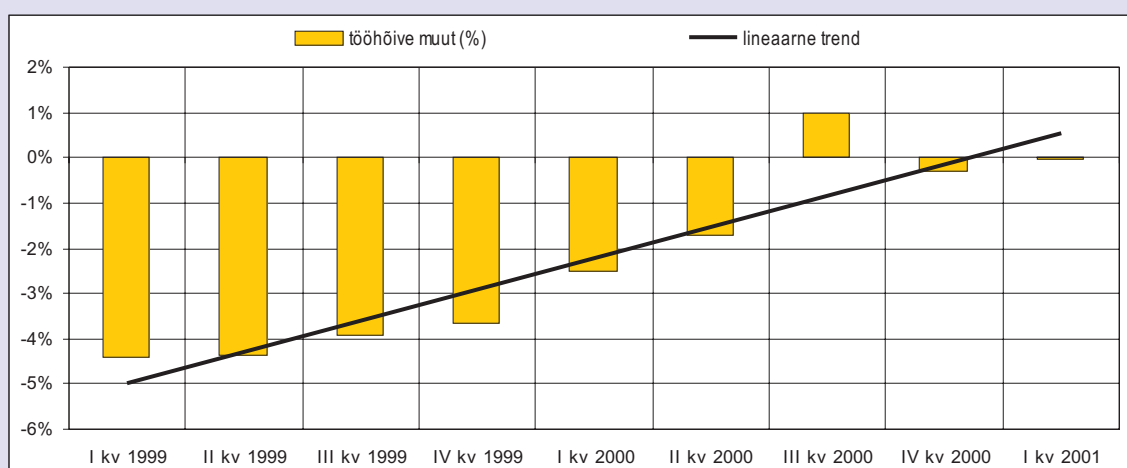
TÖÖPUUDUS MAJANDUSE ÜLEMINEKUPERIOODIL

Eestis kahel viimasel aastal kasvanud töötuse näitajad on tekitanud taas aktiivsemat diskussiooni tööturu arengutendentside ja nende analüüsi üle. Kui 1999. a majanduslanguse ajal näis hõive vähenemine ja tööpuuduse kasv paratamatu, siis vastupidiselt ootustele jätkus see ka 2000. a suhteliselt kiire majanduskasvu ajal (vt joonis 2b). Samas näitab viimaste aastate areng sedagi, et eristada tuleb:

1. töötust ja selle muutumist;
2. hõivet ja selle taset.

Kui tööhõives kajastuvad eeskätt majanduse tootmispotentsiaal ja äriotsused, siis töötuse tasemes peegeldub ka demograafiline aspekt ja töötasu staatusega kaasnevate hüvede atraktiivsus.

Kogu üleminekuperioodile tagasi vaadates ei ole üheselt selge, kas rohkem üllatusi on pakkunud töötuse või hõive dünaamika. Enamlevinud kontseptsioonide järgi on siirdemajandusriikide kõrge töötuse põhjus peamiselt selles, et töökohtade valitsussektorist (k.a riigiettevõtted) erasektoris siirdamine võtab palju aega. Selline käsitus eeldab aga, et üleminekueelset majanduspotentsiaali on õigesti hinnatud. Viimast on aga väga raske teha. Näiteks üleminekuperioodi alguses toimuva nn siirdelanguse (transitional recession) ulatus oli enamikule ekspertidele üllatuseks ning kohati on seda käsitletud ka kui suurimat majanduslangust viimase 200 aasta jooksul. Seda muidugi juhul, kui tegemist ei ole mõõtmisveaga.

Joonis 2b. Tööhõive dünaamika (muut võrreldes eelmise aasta sama perioodiga)

Eelnevast tulenevalt pole ka selge, kui suur oli tsentraliseeritud plaanimajanduse ajal varjatud tööpuudus.

Seni avaldatud andmete järgi vähenes hõive Eestis aastail 1989–2000 27%, SKP aga veidi rohkem kui

20%. Samal ajal on tööpuuduse määr jõudnud üle 13%¹. Paraku ei anna need faktid vastust küsimusele, millist tööpuuduse taset praegu loomulikuks pidada ja kuivõrd peaks see erinema näiteks Euroopa Liidu keskmisest (8,5%). Vastavate uuringute tegemise muudab raskeks asjaolu, et tavapärane minevikukogemusel ja aegridadel põhinev loomuliku töötuse taseme määramise metoodika siirdemajandusriikide puhul ei kõlba. Peamiseks takistuseks loomuliku töötuse määra leidmisel on see, et praktiliselt puudub kontseptsioon selle kohta, kuidas peaks töökohtade loomise protsess siirdemajandusriigis välja nägema.

Tööhõive seos investeeringute ja tootlusega

Hõive areng sõltub suurel määral majandusse tehtud investeeringute tasemest, nende efektiivsusest ning jagumisest eri sektorite vahel. Üleminekumajandusega riikide tööturu arengut mõjutab plaanimajandusest päritud investeeringute tase ja kvaliteet. Viimaste hindamise keerukus teeb omakorda raskeks ülemineku-perioodiaegse kapitalivarustatuse mõõtmise.

Balassa ja Samuelsoni hüpotees eeldab, et väikese avatud majandussüsteemi arengu aluseks saab olla ainult avatud ehk ekspordiv sektor. Tehnoloogilisel arengul (investeeringutel) rajanev tootluse eeliskasv selles sektoris teeb võimalikuks nii tulu- kui ka hinnataseme erinevuste vähenemise arenenud tööstusriikide ja siirdemajandusriikide vahel. Need erinevused on aga endiselt suured ning riikidevahelise tulu- taseme erinevuse peapõhjuseks näetakse just selles, et avatud sektori tootlus ning selle kasv üleminekuriikides on võrreldes rikaste riikidega ja ka riigi muu majandusega liiga väike. Aeglane tootluse kasv avatud sektoris ei võimalda aga luua majanduses

sellisel hulgal uusi töökohti, mis viiksid hõive kasvuni. Seda on väidetud ka Eesti kohta.

Lihtsustatult võib avatud sektori samastada töötleva tööstusega ja kõik ülejäänud tegevusalad suletud sektoriga (tinglikult teenindussektor). Seejuures eeldatakse enamikus teoreetilistes käsitlustes, et teenindussektori tootlus on erineva arengutasemega riikides küllaltki sarnane. Kuna aga suur osa plaanimajanduse tingimustes tehtud investeeringutest ei olnud suunatud kasumi teenimisele, siis oli ka plaanimajanduse ajast päritud teenindussektor alaarenenud ja ebaefektiivne. See võimaldas pärast turumajandusele üleminekut teenindussektorit arendada, kusjuures Eestis kasvas lisandväärtus ühe töötaja kohta aastail 1995–2000 üle 40%. Arvestades arenenud tööstusriikide kogemusi, võib sellist kasvu pidada erakordseks.

Töötlevas tööstuses suurenes tootlus samal ajal rohkem kui 80%. **Erinevus on küll märkimisväärne, kuid samaaegne hõive vähenemine kinnitab ometi, et tootluse kasv avatud sektoris ei ole olnud piisav kogu olemasoleva tööjõu rakendamiseks**². Erandiks oli vaid 1997. a, mil tootluse kasv avatud sektoris ületas suletud sektori vastava näitaja ligi 5 korda. See on ka seni ainus periood, mil hõive langus tänu ehitussektori kiirele kasvule peatus (1996. aastaga võrreldes hõive isegi suurenes kuni 0,5%). Eelnenust tuleneb, et majanduspotentsiaali suurendamist soodustav majanduspoliitika, nt investeerimiskliima jätkuv parendamine, on samal ajal ka tõhusaim poliitika töötuse vähendamiseks.

Tööpuuduse struktuurne külg

Praegune kõrge tööpuuduse tase on osaliselt ka struktuurse olemusega, sh avaldavad mõju tööjõu vähenemine geograafiline mobiilsus ning piiratud oskused. Eldusel, et praegu täitmata töökohtade arv on suur,

¹ Kui Kesk-Euroopa maades piirdus kumulatiivne siirdelangus ligikaudu 30%ga, siis Eestis ulatus vastav näitaja aastail 1989–1994 ligi 40%ni. Nende andmete õigsus põhjustab aga vaidlusi kindlasti ka edaspidi.

² Tootluse suhteliselt aeglases kasvus (võrreldes näiteks Ameerika Ühendriikidega) nähakse tihti ka peapõhjuseks, miks töötuse kõrge tase Euroopa Liidus säilib.

saab suhteliselt kiiresti töötuse taset alandada koolitus- ja ümberõppesüsteeme täiustades.

Tööturupoliitika peamiseks eesmärgiks praeguse kõrge töötuse taseme vähendamisel peab seega olema tööturu pakkumispoolne paindlikkus. Üksnes seeläbi on võimalik saavutada:

1. olemasoleva tööturu nõudluse rahuldamist tööjõuga, ning

2. tulevaste investeeringute ja uute loodavate töökohtade tagamist tööjõuga.

Paindlik tööturg on ka üks peamisi eeldusi, mis võimaldab suurel osal elanikkonnast saada osa majanduskasvuga kaasnevaist hüvedest.

Tööpuudusega seonduvast Euroopa Liidus vt <http://web.mit.edu/blanchar/articles.html>